

DOKTORI ÉRTEKEZÉS TÉZISEI

**A MÉRLEGELÉSI MOZGÁSTÉR DOKTRÍNA TERMÉSZETE
A STRASBOURGI BÍRÓSÁG GYAKORLATÁBAN, KÜLÖNÖS
TEKINTETTEL A MAGYAR VONATKOZÁSÚ ÜGYEK
TAPASZTALATAIRA**

Dudás Dóra Virág

Eötvös Lóránd Tudományegyetem
Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

Budapest, 2014.

I. rész

A kutatás tárgya, kontextusa, célja és hipotézise, az értekezés alapkérdései és felépítése

1. A kutatás tárgya

Ez az értekezés egy különleges fogalmat vizsgál. A kutatás tárgya az Emberi Jogok Európai Bíróságának (a továbbiakban: Bíróság) esetjoga által kifejlesztett mérlegelési mozgástér (*margin of appreciation*) doktrína természetének feltárása. Azé a doktrínáé, ami a Bíróság döntése alapján cselekvési szabadságot, manőverezési vagy mozgásteret jelent az Emberi Jogok Európai Egyezményében (a továbbiakban: Egyezmény) részes államok számára az Egyezményből fakadó kötelezettségeik teljesítésében. A fókusz nem azon van, hogy ideális esetben milyen jellegzetességeket kellene hordoznia és hogyan kellene működnie a doktrínának, hanem azon, hogy ténylegesen milyen jellemzői vannak és hogyan van jelen a Bíróság gyakorlatában.

2. A kutatás kontextusa

Magyarország az Egyezményhez való csatlakozásával kötelezettséget vállalt arra, hogy az abban foglaltaknak megfelelő emberi jogi védelmi rendszert működtet, vagyis az állam nem korlátoz nagyobb mértékben jogokat, mint azt az Egyezmény megengedi, és megvédi, illetve biztosítja az Egyezmény által védett jogokat az Egyezmény által megkövetelt mértékben. Az Egyezményt a Bíróság esetjoga értelmezi, és az esetjog kifejlesztette a mérlegelési mozgástér (*margin of appreciation*) doktrínát, melynek alkalmazásával a Bíróság esetről esetre eldönti, hogy mennyire szigorúan gyakorolja felülvizsgálati hatalmát az Egyezményből fakadó kötelezettségek adott állam általi értelmezése felett, és mennyire enged szabad teret a hazai ideák, értékrendek érvényesülésének, illetve vesz figyelembe helyi szakértelmet, viszonyokat. E doktrína alkalmazása sajátosságokat mutat, azonban még az elnevezése sem egységes, tartalmával és működésével kapcsolatban pedig nagyfokú a bizonytalanság nemcsak a Bíróság gyakorlatában, de az egyébként bőséges szakirodalomban is. A hazai átfogó feldolgozása teljesen hiányzik, a nemzeti jogvédelmi rendszer jogalkotó és jogalkalmazó szereplői bizonytalanok a határaik felismerésében. A nemzeti szereplők közül különösen a bíróságok számára fontos, hogy tisztában legyenek a doktrínával, mert a strasbourgi bírósághoz fordulást megelőzően kötelezően kimerítendő hazai jogorvoslati fórumként az ő

feladatuk, hogy – a doktrínára is figyelemmel – kijelöljék az Egyezmény alkalmazásának hazai kereteit, és döntéseikben kommunikálják a Bírósággal az ezekről a keretekről alkotott nézeteiket. Az értekezés elsősorban az ő szükségleteik kielégítését szolgálja.

3. A kutatás célja

A kutatás célja a mérlegelési mozgástér (*margin of appreciation*) doktrína tulajdonságainak azonosítása és leírása, valamint mindezek alapján a doktrína fogalmának meghatározása. Az értekezés rendezett tudást kíván adni a nemzeti védelmi rendszer szereplői (különösen a bíróságok) számára a kaotikusnak tűnő doktrína természetéről és működéséről annak érdekében, hogy felismerjék, mit szabad tenniük az Egyezményben foglalt jogok korlátozása során, és mit kell tenniük a jogok biztosítása és védelme érdekében. Az értekezés tehát bővíteni és rendszerezni kívánja a kapcsolódó ismereteket annak érdekében, hogy hozzájáruljon az emberi jogok hazai védelmi rendszerének fejlődéséhez.

Az értekezés kiemelt figyelmet fordít arra, hogy helyes magyar fordítást találjon az angol nyelvű strasbourgi ítéletek és az azokat elemző nemzetközi szakirodalom terminológiájának, szilárd nyelvi alapokat fektetve le a mérlegelési mozgástér (*margin of appreciation*) hazai kontextusban való alkalmazásához vagy az arról való kommunikációhoz.

4. A kutatás hipotézise és alapkérdései

A kutatás kitűzött céljához képest két végkifejletet lehet elképzelni. Vagy azt, hogy bebizonyosodik, miszerint a mérlegelési mozgástér (*margin of appreciation*) doktrína a jelen állapotában súlyos hiányosságokban szenved, és olyan kaotikus jelenség, amelyet nem lehet értelmesen, a gyakorlat számára használható módon leírni és konceptualizálni, vagy pedig azt, hogy olyan sajátosságokat mutat, amelyek rendezetten leírhatók, és egy értelmes, a jelen formájában is használható intézményről adnak képet.

A kutatás értelmét a második, bizakodó feltevés adja.

A felállított hipotézis igazolása érdekében a dolgozat az alábbi kérdésekre keresi a választ: Mire utal a doktrína konceptualizálásában és elnevezésében jelen lévő bizonytalanság? Milyen társadalmi és jogi keretek között működik és milyen célt szolgál a doktrína? Honnan ered és hová tart az evolúciója? Milyen kontextusokban kerülhet sor az alkalmazására? Melyek az alkalmazási módjai, és melyek azok az esetek, amikor csak úgy tűnik, hogy jelen van, de a Bíróság nem azt alkalmazza? Mi a forrása és az alánya? Melyek a

meghatározó tényezői, és milyen szerepe van az egyes jogokra vonatkozó gyakorlatban? Miként jelenik meg általában az arányossági vizsgálatban, és konkrétan a Bíróság egyes ítéleteiben? Milyen terminológiával jár a használata és hogyan határozható meg precízen a fogalma?

II. rész

A kutatás módszertana

1. A kutatás anyaga

A kutatás alapjaként felállított hipotézis igazolása érdekében a jogtudományban megszokott klasszikus „asztali” kutatást volt célszerű választani, vagyis meglévő adatok és tudás (a vonatkozó jogirodalom és döntések elemzése) alapján eredményre jutni. Ezt egészíthette ki némi „terepkutatás” a Bíróságon a doktrína elnevezésével kapcsolatban, valamint egyes döntések háttérének tisztázása érdekében.

A kutatási anyag két fő oszlopát képezi a vonatkozó jogirodalom és a Bíróság esetjoga. A felhasznált szakirodalom főként a Bíróság könyvtárából, hazai szakkönyvtárakból és az Internetről származik. A téma jellemzően angol nyelven került feldolgozásra, ezt egészíti ki némi francia nyelvű nemzetközi szakirodalom. Hazai szerzők tollából csak kevés releváns írást lehetett találni.

A Bíróság gyakorlatának közvetlen vizsgálata a mérlegelési mozgástérre (*margin of appreciation*) való hivatkozást tartalmazó magyar vonatkozású ítéletekre korlátozódik, mert ezek az ügyek jól reprezentálják az általános strasbourgi gyakorlatot, és hazai kontextusuk folytán alaposabb megértést tudnak adni a nemzeti szereplők számára a doktrínáról annál, mintha azt idegen kontextusban vizsgálnánk. Az értekezés valamennyi olyan Magyarországnak az Egyezményhez 1992-ben történt csatlakozásától a kutatás lezárásáig, 2013. február végéig született strasbourgi magyar ítélet elemzését tartalmazza, amelyben szerepelt a mérlegelési mozgástér fogalma vagy annak szinonimája. Ezen ügyek vonatkozásában a kutatás módszere a jogirodalmi kutatás eredményeire támaszkodó, azok igazolását kereső, kritikai szemléletű tartalomelemzés. A legrelevánsabb ítéletrészek szó szerinti idézése segíti a Bíróság gondolatmenetének alapos megértését és terminológiának elsajátítását.

2. A kutatás metodikája

A kutatás metodológiája részint elméleti, részint gyakorlati. E két módszer kölcsönhatásával lehet alaposan feltárni a mérlegelési mozgástér (*margin of appreciation*) jelenségét, mert elméleti megfontolások határozzák meg azt a kört, amelyben érdemes empirikus kutatást végezni, majd a jogeset-elemzések újabb elméleti megfontolásokhoz, vagy legalábbis a kiinduló elméleti alapfeltevések igazításához vezethetnek.

Az értekezésben a leíró jelleg dominál az értékelővel szemben, hiszen olyan alapkérdéseket kell megválaszolni, hogy mit jelent és hogyan működik a doktrína. Ha világos és köztudomású lenne annak természete és működése, nem lenne szükséges leírni, elegendő lenne csak értékelné. Mivel azonban éppen a jellemzőinek tisztázása képezi a kutatás tárgyát, a leírást igénylő kérdések vannak túlsúlyban. Az értékelő jelleg elméleti szinten inkább csak az egyes jogirodalmi álláspontok összevetésénél jelenik meg, míg némileg nagyobb teret kap az esetjog közvetlen vizsgálata során, a doktrína konkrét alkalmazással kapcsolatban.

III. rész

A téma feldolgozásának struktúrája és tartalmi összefoglalása, a kutatás új eredményei, és az értekezés hasznosításának lehetőségei

1. Az értekezés felépítése

Az első fejezet a mérlegelési mozgástér (*margin of appreciation*) doktrína fogalmával és elnevezésével foglalkozik. Ezt követően a második fejezetben felállításra kerülnek a doktrína társadalmi és jogi keretei, a koncepció az európai kozmopolita jogrend kontextusában nyer elhelyezést. A harmadik fejezet a doktrína eredetét és fejlődéstörténetét kutatja. A negyedik fejezetben a doktrína alkalmazási módjainak és kontextusainak azonosítása következik. Az ötödik fejezet azokkal az esetekkel foglalkozik, amikor csak úgy tűnhet, hogy a Bíróság alkalmazza a doktrínát, azonban valójában nem alkalmazza, mert a felülvizsgálati hatalma egyéb korlátjáról, vagy egyszerűen a mérlegelési mozgástérre való felesleges hivatkozásról van szó. A következő fejezettől kezdve az értekezés már kifejezetten csak a doktrínahasználatra koncentrál. A hatodik fejezet a mérlegelési mozgástér (*margin of appreciation*) forrását és alanyát, a hetedik fejezet pedig annak tényezőit azonosítja. A nyolcadik fejezet az egyes jogokra vonatkozó általános strasbourgi gyakorlatot mutatja be a

doktrína alkalmazását érintően, a kilencedik fejezet pedig a doktrínahasználat fő eljárási kontextusát, az arányossági vizsgálatot tárgyalja. Mindezen elméleti megalapozást követően lehet rátérni a tizedik fejezetben a vonatkozó esetjog vizsgálatára, kronológiai sorrendben elemezve a mérlegelési mozgástérre hivatkozást tartalmazó magyar vonatkozású ítéleteket. A tizenegyedik fejezet a magyar ügyek tapasztalatait összegzi az alkalmazott vizsgálati szempontok alapján. Végül pedig a tizenkettedik fejezetben a kutatás eredményeként összegzésre kerül a doktrínára vonatkozó valamennyi megállapítás, majd ennek alapján a kutatás végső eredményeként kísérlet történik a Bíróság gyakorlatában működő mérlegelési mozgástér doktrína fogalmi meghatározására.

2. A téma feldolgozásának tartalmi összefoglalása

Az értekezés alapvetése, hogy bár a mérlegelési mozgástér (*margin of appreciation*) doktrínaként való kezelését indokolja az „ítélkezési útmutatóként” való széles körű és elismert alkalmazása a Bíróság gyakorlatában, annak koncepciója bizonytalan, fogalmi meghatározásai többértelmű és zavaros jelenségre utalnak. Ezt a bizonytalanságot a doktrína elnevezése is tükrözi, ugyanis mind az eredeti angol nyelvben, mind a magyar fordításban – más tagállamokhoz hasonlóan – több elnevezés van használatban. Olykor nem egyértelmű, hogy valamennyi esetben a doktrínáról van-e szó, és sem a Bíróság, sem a hazai szereplők részéről nem figyelhető meg különösebb törekvés a fogalomhasználat egységesítésére, ami egy ilyen jelentős doktrína esetében jogos elvárás lenne. Az értekezés górcső alá veszi mind a Bíróság által használt, mind a magyar fordításokban megjelenő variánsokat, és a '*margin of appreciation*' angol, valamint a „mérlegelési mozgástér” magyar elnevezés mellett érvel.

Az elnevezés tisztázása azonban még nem ad kellő megértést a doktrína természetével és működésével kapcsolatban, a működés kontextusát és metódusát is meg kell vizsgálni. Az értekezés előbb a doktrína társadalmi és jogi kereteit vizsgálja, továbbá az eredetét és fejlődéstörténetét mutatja be, hogy el tudja helyezni térben és időben a vizsgált jelenséget, majd áttekinti a doktrína tényleges alkalmazását, elhatárolva azt a Bíróság felülvizsgálati hatalma egyéb korlátaitól, valamint a doktrína „inflációjától”, vagyis felesleges hivatkozásának eseteitől.

A doktrína társadalmi és jogi kereteit az Európa Tanács égisze alatt megvalósult „kozmozopolita jogrendben” lehet meghatározni, melynek tényezői a nemzeti bíróságokban, a strasbourgi Bíróságban és az európai kozmozopolita alkotmánynak tekintett Egyezményben azonosíthatók. E jogrendet a nemzeti bíróságok és a strasbourgi Bíróság között az Egyezmény

mint élő eszköz alkalmazására vonatkozó dialógus működteti, amely által a nemzeti bíróságoknak kiemelkedő szerepük van az emberi jogok tiszteletben tartásának kikényszerítésében. A mérlegelési mozgástér (*margin of appreciation*) doktrína e kontextusban a kozmopolita jogrend szereplői közötti vertikális hatalommegosztás szükségszerű termékeként azonosítható, amely flexibilitást tesz lehetővé a Bíróság számára abban, hogy megítélje, mi az, ami helyi döntést igényel, és mi az, aminél élnie szükséges központi kormányzó hatalmával. Ezt maximális pontossággal lenne szükséges kommunikálnia, azonban sokszor nem ez a helyzet. A nemzeti bíróságok feladata jelezni saját döntéseikben, ha valamit nem vagy másként értenek. Az értekezés előfeltevése, hogy, a hazai bíróságok készek felvállalni szerepüket az Egyezmény kikényszerítésében, és dialógusba bocsátkozni a Bírósággal a doktrínával kapcsolatban. Ehhez azonban szükségük van a mérlegelési mozgástér természetének és működésének megértésére, a doktrínára vonatkozó tudásra.

A mérlegelési mozgástér (*margin of appreciation*) eredetét és fejlődéstörténetét vizsgálva a dolgozat kimutatja, hogy a Bíróság által kifejlesztett doktrína gyökerei a közigazgatási mérlegelés nemzeti bírósági felülvizsgálatának hagyományos módszereire vezethetők vissza. Alkalmazása szép lassan kiterjedt az Egyezmény által védett szinte valamennyi jogra, napjainkra az egyik legfontosabb értelmezési eszközévé vált a strasbourgi ítélkezésben, és bele is került az Egyezmény Preambulumába.

Az értekezés a jogirodalmi álláspontok összesítése és az esetjoggal való összevetése alapján megállapítja, hogy a doktrína alkalmazásának fő kontextusa a védett jogok korlátozása szükségességének körében lefolytatott arányossági vizsgálat, és további fontos esete a pozitív kötelezettségekkel kapcsolatos alkalmazás. Az arányossági vizsgálat kontextusában két alkalmazási módot lehet azonosítani: a strukturális és a szubsztantív alkalmazást. Strukturális alkalmazás esetén a Bíróság szigorít vagy enyhít az arányossági vizsgálat mércéjén, az előbbi esetben jellemzően „széles”, az utóbbi esetben pedig „szűk” jelzőt társítva a mozgástérhez. Kivételes esetben adja csak fel felülvizsgálati hatalmát, és nem végez egyáltalán felülvizsgálatot, ami szintén a strukturális alkalmazáshoz sorolható. Szubsztantív alkalmazás esetén a Bíróság normál arányossági vizsgálatot végez, annak hagyományos „helyes egyensúly” mércéjével mér, de a mérlegelés során figyelembe vesz valamely mozgástér tényezőt az állam vagy a kérelmező javára. Ilyen esetben a Bíróság jellemzően a „bizonyos” jelzőt társítja a mozgástérhez. A vizsgált ítéletek tapasztalatai alapján megkülönböztethetők a szubsztantív alkalmazás klasszikus, gyenge, inverz és vegyes esetei, attól függően, hogy melyik oldalt támogatta a mozgástér, és következett-e belőle az

adott oldalnak kedvező döntés. A pozitív kötelezettséggel kapcsolatos doktrínaalkalmazás pedig többnyire a kötelezettség teljesítésére szolgáló eszközök megválasztására vonatkozik, nem tartalmaz jelzöt, és a „hatékonyság” képezi a mozgástér határát.

A mérlegelési mozgástér (*margin of appreciation*) alkalmazási kontextusai és módjai létezésének igazolása megdönti azt a jogirodalomban általános feltevést, hogy a doktrína alkalmazásának minden esetben deferencia nyújtását kellene eredményeznie az államok számára. Eloszthatja tehát azt a félelmet, hogy a doktrína alkalmazásából következően a kulturális relativizmus győzne az emberi jogok univerzalitásával szemben.

A doktrína alkalmazási eseteinek tisztázása az értekezésben megvilágítja, hogy a Bíróság mire és miként alkalmazza a mérlegelési mozgástér (*margin of appreciation*) koncepcióját. Az alkalmazás egyértelmű felismerhetősége érdekében fontos kitérni a Bíróság felülvizsgálati hatalmának egyéb korlátjaira is, mert némelyiket olykor összekeverik a doktrína alkalmazásával, valamint azokra az „inflációs” esetekre is, amikor a Bíróság ok nélkül, feleslegesen, értelemzavaróan hivatkozik mérlegelési mozgástérre. A felülvizsgálati hatalom egyéb korlátai közül a jogalkotót megillető implementációs szabadság és a nemzeti bíróságokat megillető diszkréció azok, amelyeket olykor összekevernek a mérlegelési mozgástér doktrína alkalmazásával. A felesleges hivatkozás jellemző esetei pedig az egyébként létező mozgástér adott ügyben való relevanciájának hiánya, valamint az olyan arányossági vizsgálat, melynek során a Bíróság deferenciát sem nyújt és mozgástér tényezőt sem vesz figyelembe.

Azt követően, hogy a doktrína nemalkalmazásának eseteit is megvilágítva határozottan meghúztuk a doktrínaalkalmazás kereteit, annak behatóbb vizsgálata következik, hogy ki, kinek, milyen tényezők alapján és milyen eljárásban engedi a mozgástér.

A mérlegelési mozgástér (*margin of appreciation*) közvetlen forrásaként a Bíróság, közvetett forrásaként pedig az Egyezmény azonosítható azzal, hogy forrásként a Bíróság gyakorlatára érdemes hivatkozni. A mozgástér alanyát (címetztjét) pedig abban az államhatalmi ágban lehet megjelölni, amelyik felelős az adott jogba való beavatkozásért. Ez jogalkotási aktus esetén a jogalkotót, bírósági döntés esetén pedig a nemzeti bíróságokat jelenti. Egyedi közigazgatási aktusok esetén hiába hozza a végső döntést bíróság, a mozgástér alanyaként a végrehajtó hatalmat lehet azonosítani, míg az aktus jogszerűségi felülvizsgálatát végző közigazgatási bíróságok a Bírósághoz hasonló jogorvoslati fórumként működnek, amelyeknek így maguknak is alkalmazniuk szükséges a doktrínát a közigazgatási aktus Egyezménynek való megfelelésének vizsgálatában. Az esetjog vizsgálata alapján megállapítható azonban, hogy a Bíróság nem mindig konkretizálja, hogy a doktrína melyik

államhatalmi ágat érinti. A Bíróság szempontjából tulajdonképpen mindegy, hogy az állam melyik felelős szerve biztosítja az Egyezménynek való megfelelést, ezért szívesebben használja az „állam” vagy „kompetens nemzeti hatóságok” általános fogalmakat annál, minthogy leszűkítse a címzettjét. Ettől függetlenül azonban a nemzeti szereplőknek fontos tudniuk, hogy a Bíróság döntéseiből melyiküknek milyen kötelezettsége illetve szabadsága következik, és erre nagyjából rá is lehet jönni a Bíróság ítéleteiből.

Az értekezés azonosítja a mérlegelési mozgásteret (*margin of appreciation*) befolyásoló tényezőket annak érdekében, hogy megtudjuk, mitől függ a doktrína alanyának kötöttsége vagy szabadsága, mire van tekintettel a Bíróság akkor, amikor a doktrínát strukturális vagy szubsztantív értelemben alkalmazza. A kutatás két megközelítés szerint végzi el a mozgástér tényezők azonosítását. A kifejezett indokokat azonosító megközelítés szerint azonosítja a védett jog, a szabályozott tevékenységek és a beavatkozás természetét, a környező körülményeket és a közös alapot, mint a mozgástér tényezőit; az elsődleges és másodlagos indokokat elhatároló megközelítés alapján pedig a demokrácia, a konszenzus és a szakértelem tényezőt. Egymásra vonatkoztatja ezeket a tényezőket, azonosítja őket az esetjogban, valamint megállapítja, hogy hol az államot, hol a kérelmezőt támogatják, egymással konfliktusba is kerülhetnek, és hogy a konszenzus (közös alap) tényező meglehetősen bizonytalan.

Ezt követően az értekezés végigveszi az Egyezmény által védett legfontosabb jogokat a legerősebb „abszolút” jogoktól az „erős” jogokon keresztül a „minősített” és a „gyenge” jogokig, annak vizsgálata érdekében, hogy a jogok természete és jellemző kontextusai milyen hatással vannak a Bíróság mérlegelési mozgástérrel (*margin of appreciation*) kapcsolatos gyakorlatára. Igazolást nyer, hogy minél gyengébb egy jog, annál nagyobb tere van azzal kapcsolatban a mérlegelési mozgástér doktrína alkalmazásának.

Végül pedig alaposabban vizsgáljuk a doktrína alkalmazásának fő eljárási kontextusát, az arányossági elemzést, amelyre az érintett jog erejétől és kontextusától függően hatást gyakorolnak a releváns mozgástér tényezők vagy úgy, hogy állítanak az arányossági vizsgálat intenzitásán (strukturális alkalmazás), vagy pedig úgy, hogy egyszerűen figyelembe vételre kerülnek az arányossági mérlegelésben (szubsztantív alkalmazás).

Mindezek jelölték ki azokat az elméleti kereteket, amelyeken belül elemzés tárgyává lehet tenni azokat a magyar vonatkozású ítéleteket, amelyekben valamilyen módon megjelent a mérlegelési mozgástérre (*margin of appreciation*) hivatkozás. Azért szükséges a doktrínaalkalmazás magyar ügyekre vonatkozó gyakorlatának beható elemzése, mert ezzel hazai gyakorlati kontextusba lehet helyezni a hazai szereplők számára a kutatás elméleti következtetéseit, igazolni lehet e következtetéseket, illetve fel lehet ismerni, ha azok

finomítására vagy kiegészítésére van szükség. Az esetjog elemzés értékes gyakorlati megfigyelésekkel járul hozzá a doktrína természetének és működésének megértéséhez. Az egymást támogató elmélet- és döntéselemzés pedig együttesen kellő ismeretet tárt fel ahhoz, hogy meg lehessen kísérni a mérlegelési mozgástér (*margin of appreciation*) doktrína fogalmának szabatos meghatározását.

A kutatás eredményeit összegezve az értekezés az alábbiak szerint határozza meg – a lehető legteljesebb szabatossággal, ugyanakkor tömörségre törekedve – a mérlegelési mozgástér (*margin of appreciation*) doktrína fogalmát:

A mérlegelési mozgástér olyan, a Bíróság által alkotott és az Egyezmény által védett jogokat érintő döntések kontextusában releváns jogi doktrína, amelynek alkalmazásával a Bíróság a tagállamok helyi viszonyaira és olykor konszenzusára figyelemmel, az adott jogok és tevékenységek természetétől és az alapvető demokrácia igényből következően lazábban vagy szigorúbban vizsgálja az egyéni jogokba való állami beavatkozás arányosságát, a helyes egyensúly szokásos arányossági mércéjével mér, figyelembe véve demokratikus, konszenzus vagy szakértelmi megfontolásokat, illetve pozitív kötelezettségek teljesítésében nyújt szabadságot az államoknak mindaddig, amíg az általuk alkalmazott eszközök hatékonyak.

A kutatás tehát arra a következtetésre jut, hogy a mérlegelési mozgástér (*margin of appreciation*) doktrína nem „fekete doboz”, amelyről nem tudhatni, hogy mi jön ki belőle, és nem is olyan „megfoghatatlan, mint egy angolna”, hanem működése szabályos, jól megfigyelhető jellegzetességeket mutat, amelyek ismerete segít eligazodni az emberi jogok nemzeti védelmi rendszerét működtető intézményeket kötelezettségeik és szabadságuk felismerésében. Az értekezés hipotézise tehát igazolást nyert.

3. Az értekezés tudományos eredményei és azok hasznosításának lehetőségei

Ez az első doktori értekezés, amely

- magyar nyelven átfogóan feldolgozza a mérlegelési mozgástér doktrínát;
- a feldolgozás során a nemzeti szereplők igényeit helyezi előtérbe;
- behatóan vizsgálja a doktrína elnevezésének problematikáját;
- felépíti a doktrína magyar nyelvű terminológiáját;
- részletesen elemzi a magyar vonatkozású strasbourgi esetjogot a doktrína szempontjából;
- egyértelműen elhatárolja a strukturális és szubsztantív, valamint a pozitív kötelezettségekkel kapcsolatos doktrínaalkalmazást;

- bevezeti a szubsztantív doktrínaalkalmazás klasszikus, gyenge, inverz és vegyes eseteinek fogalmát;

- meghatározza a mérlegelési mozgástér doktrína átfogó fogalmát.

A dolgozat eredményei felhasználhatók a joghallgatók, jogalkotók és jogalkalmazók képzésében, és különösen hasznosak lehetnek az Egyezmény kikényszerítésében kiemelkedően fontos szerepet játszó bírák szakmai felkészítésében. A gyakorló ügyvédek számára is hasznos ismereteket nyújthatnak ahhoz, hogy hatékonyabb képviselőt tudjanak ellátni a hazai eljárásokban és a strasbourgi Bíróságon. A mérlegelési mozgástér (*margin of appreciation*) doktrína ismerete hozzásegíti a hazai védelmi rendszer szereplőit ahhoz, hogy felismerjék határaikat és kötelezettségeiket az emberi jogok megfelelő érvényesülése érdekében. Ennek eredményeként pedig javulhat a hazai védelmi rendszer és csökkenhet a Bíróság ügyterhe. Felélénkülhet a bíróságok közötti dialógus is, pozitívan befolyásolva a strasbourgi ítélkezést. A dolgozat megállapításai továbbá tudományos vitát serkenthetnek és további kutatásokra adhatnak alapot a doktrínával kapcsolatban, ami újabb hozzájárulás az emberi jogok mind teljesebb érvényesüléséhez.

IV. rész

Publikációk jegyzéke

Dr. Dudás Dóra Virág: *Néhány szó a bírósági nyelvhasználatról*. Magyar Jog, 2005/9, 554-548; Bírák Lapja, 2007/2, 74-78.

Dóra Virág Dudás: *Harmonization of Asylum Law in the European Union – National Perspective*. In: Conference Papers of the Seminar on Current Asylum Issues and Human Rights, 17-18 April 2007, Jablonna, Poland, 66-69.

Dudás Dóra Virág: *Augustin Gordillo: An Introduction to Law*. Magyar Jog, 2007/9, 571-572.

Dóra Virág Dudás: *Dublin Regulation or Readmission Agreements?* Dignitas, the Slovenian Journal of Human Rights, Thematic Issue on Selected Case-Law on Asylum and Immigration in Europe, July 2008, 127-130.

Dóra Virág Dudás: *Hungarian State Practice in Determining Subsidiary Protection Applications of Afghan Asylum Seekers*. Conference Reader of Conference on asylum related questions regarding Afghanistan, Vienna, 31.03/01.04.2011, 55-61.

Dudás Dóra Virág: *Mérlegelési jogkörben hozott közigazgatási határozatok bírósági vizsgálata az emberi jogok korlátozása esetén releváns mérlegelési mozgástér fényében*. Fundamentum (közlésre elfogadva).

Dudás Dóra Virág: *Az Emberi Jogok Európai Egyezményének 6. Cikke, avagy a tisztességes eljáráshoz való jog a strasbourgi bíróság gyakorlatában*. Bírák Lapja (közlésre elfogadva).